

Amel-i sâlih kavramı üzerine

Aksaray'dan Zeynep Boran: "24. Lem'a'nın 4. Hikmetinde geçen, "cömertlik kadında bulunsa kötü haslet sayılır" cümlesinde anlatılmak istenen nedir?"

Atalarımız, "Taş, yerine göre ağırdır." demişlerdir. Bu atasözümüzü Astronomi ilminin verileriyle izah etmek mümkün: Aynı taşın ay küredeki ağırlığı ile dünya üzerindeki ağırlığı bir değildir. Ayda çekim kuvveti daha az olduğundan taş daha hafiftir. Buna oranla dünya küresinde çekim kuvvetine bağlı olarak taşın ağırlığının arttığına şahit oluyoruz. Bu teşhisimizi, çekim zaafiyeti bulunan ayda veya her hangi bir uzay aracındaki astronomların "uçuyor" izlenimi veren hafiflikte zoraki yürümelemleri ile izlemek de mümkündür.

Mânâlar ve davranışlar, hasletler ve huylar; yerine veya kişiye göre, hattâ aynı kişinin muhtelif konumlarına göre değer kazanırlar veya değer kaybederler. Bunu "Amel-i Sâlih" kavramının "ıtlakı", yani genişliği içinde izah eden Üstad Bedüzzaman Hazretleri, Kur'ân'ın amel-i sâlihe bir sınır ve kayıt koymamış olmasını bu açıdan bir rahmet olarak nazara verir.

Kur'ân elliden fazla âyetiyle ehl-i îmânı amel-i sâlih yapmaya yönlendirmekte ve hemen hepsinin de karşılığına doğrudan Cennet'i koymaktadır. "Îmân edip amel-i sâlih işleyenlere, kendilerine altlarından ırmaklar akan Cennetler olduğunu müjdele." (1) veya, "Îmân eden ve amel-i sâlih işleyenlere ne mutlu! Onlar ne güzel konumda olacaklardır!" (2) âyetleri ve sâir fermanlarıyla Kur'ân'ın, gündemimize muhakkak "amel-i sâlih"i aldığını müşâhede etmekteyiz.

Kur'ân'a âit "amel-i sâlih" tâbirini tefsîr eden Üstad Saîd Nursî Hazretleri, Kur'ân'ın "Sâlihât"ı mutlak bırakmasını ahlâkın, fazîletlerin, hüsnün ve hayrın çoğunun nisbî ve izâfî olmalarına, yani kişiden kişiye, halden hale, tavırdan tavıra, mahalden mahalle, sınıftan sınıfa, nev'den nev'e geçtikçe değişebilen "görecelik" taşımalarına bağlar. (3)

Meselâ, fakîrin taşıdığı "izzet-i nefis", yani onur, yani gurur amel-i sâlihtir. Fakat aynı duyguları zengin taşımamalı. Çünkü bu duygular zenginde tekebbüre, kibre ve gösterişe sebep olur ve amel-i sâlih olmaktan çıkar. Zenginde tekebbür değil,

“tevâzû” amel-i sâlihtir. Fakîrde ise “tevâzû” amel-i salih olmaktan çıkar, tezellüle dönüşür. Yani zayıf izzet-i nefis taşımalı; kuvvetli ise mütevazı olmalıdır.

Bedüzzaman Hazretleri bir başka örneği bir makam, emir ve yetki sahibinin makamındaki davranışları ile evindeki davranışları üzerine serd eder. Ululemrin makamındaki ciddiyeti bir amel-i sâlih olan “vakardır”; mahviyeti “zillettir”. Aynı ululemrin evindeki ciddiyeti “kibir”; mahviyeti ise amel-i sâlih olan “tevâzûdur”.

Saîd Nursî Hazretlerinin bir diğer örneği, tembellik ve tevekkül üzerinedir. İşleri yürütme esnasında havâlecilik “tembelliktir”. Fakat ücret almaya gelince havâlecilik, yani kendi yerine başkasını tercih etmek bir amel-i sâlih olan “tevekküldür”. Mevcutla yetinerek çalışmamak ve böylece kanaat içinde olduğunu zannetmek kanaat değil, “tembelliktir”. Yeterli derecede çalıştıktan sonra, kısmetine rızâ göstermek ise bir amel-i sâlih olan “kanaattir”.

Üstad Saîd Nursî Hazretlerinin diğer bir örneği de, toplum hizmeti gören kişilerle ilgilidir. Bir kişinin kendi hakkından feragat etmesi ve kendi adına müsamaha göstermesi, amel-i salih olan “fedâkarlıktır”; fakat aynı yetkilinin, toplum adına fedâkârlıkta bulunması, müsamaha göstermesi ve toplumun hakkından feragat etmesi amel-i sâlih değil; peşkeşliktir, “hıyânettir”. (4)

Bedüzzaman Hazretlerinin bir başka misâli de, sîneye çekmek ve iftihar duymakla ilgilidir. Bir kimsenin kendi şahsına yapılan saygısızlıkları sîneye çekmesi amel-i sâlih olduğu gibi, kendi iyilikleriyle övünme-mesi de amel-i sâlihtir. Fakat aynı şahıs, millete yapılan saygısızlıkları sîneye çekemez; ama milleti adına iftihar duyar.

Üstad Hazretleri, cesâret ve cömertlikle ilgili amel-i sâlihi beyan ederken de aynı ölçüye işâret eder. Cesâret ve cömertlik erkekte olursa gayrete, hamiyete ve yardımlaşmaya sebeptir. Fakat kadın, toplumun bir küçük çekirdeği hükmünde olan evinin dâhilî müdürü yetkisinde bulunduğundan, üzerindeki bu yetkiye göre amel-i sâlihi “sadâkati ve tutumlu olması”dır. Cömertlik ise, kadının bu yetki ve sorumluluğuna zarar verebilir. (5) Fakat başka görev ve sorumluluklar üstlenen kadının, kendi konumuna göre amel-i sâlih ölçüleri de, hiç şüphesiz, yukarıdaki yaklaşım çerçevesinde değişebilecektir.

Dipnotlar:

(1) Bakara Sûresi, 2/25;

(2) Ra’d Sûresi, 13/29;

(3) Sünûhât, s. 79;

(4) Sünûhât, s. 80;

(5) Sünûhât, s. 80; Lem'alar, s. 200